

Röster mitt i verkligheten

Röster mitt i verkligheten är utgiven av
**Folkbildningsförbundet – studieförbundens
intresseorganisation.**

Text: Josefin Ekman

Illustration: Pia Koskela

Form: Martin Genberg

Tryck: Jernström Offset AB

Stockholm/Mars 2002

Materialet får citeras fritt om upphovsmännen anges.

Vi vill berätta något viktigt

Nu när studiecirkeln fyller hundra år vill vi berätta att det är en i högsta grad levande, pigg och utvecklingsbar hundraåring.

Det gör vi genom att lyfta fram de som vet bäst: Cirkelledare och cirkeldeltagare med olika bakgrund, ålder och intressen som berättar om varför just de går i studiecirkel och vad det betytt för deras personliga utveckling. Deras röster får vanligen inte så stor plats i det offentliga samtalet om folkbildningens betydelse. Men de finns mitt i verkligheten – och de har utifrån sina egna erfarenheter något viktigt att berätta om hur människor lär och utvecklas, får större självförtroende och självkänsla. Om människors vilja, kraft, glädje och kreativitet när de möts i cirkelarna. Eller som cirkelledaren Vasti Fungmark uttrycker det:

– En ska ha skojigt om en ska lära sig någe!

Och samtidigt som man lär och har roligt frodas det demokratiska samtalet, sociala barriärer rivs och vänskap byggs tvärs igenom klass, etnicitet och kultur. Till nytta för hela samhället.

Maicen Ekman
generalsekreterare
FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET
STUDIEFÖRBUNDENS INTRESSEORGANISATION

Josef Fares, 24, regissör och manusförfattare

Skolad i Studieförbundet studio valdes Josef Fares förra året ut att representera Sverige till Oscarsnomineringen för bästa utländska film.

– Studieförbundet har betytt jättemycket för mig, det är där jag lärt mig hur man filmar, säger Josef Fares, 24 år.

I dag jobbar han på sin andra långfilm, en actionrulle, och har just avslutat sin utbildning på Dramatiska Institutet.

– Jag gillade kampsportfilmer och kände att jag ville prova på att filma själv. En kompis hade hört att man kunde låna kamera på Studieförbundet och på den vägen är det.

Under gymnasietiden mer eller mindre bodde Josef i studion i Örebro, med undantag för de otaliga timmar som gick åt till inspelning.

Helger, nätter, skoldagar.

– Jag fick till slut egna nycklar till studion och började senare ge lektioner för att kunna vara där gratis. Men den vanliga skolgången gick mindre bra, och det ångrar jag i dag. Hade jag följt med i skolan lite bättre hade jag fått en bredare allmänbildning, säger Josef.

Av det 50-tal kortfilmer som klipptes i studion var de flesta actionrullar.

– Det hände ganska många gånger att polisen fick rycka ut efter att någon orolig privatperson ringt och sett våldsamma jakter på tak och i parkeringshus. Men de kunde ju inte stoppa mig från att filma och till slut kände polisen igen mig.

Sedan tonåren både skriver och regisserar Josef filmerna själv. Med en punkattityd och utan gamla meriter att luta sig tillbaka på har han framställts som en viktig del i den våg som ska rädda och förnya svensk filmtradition.

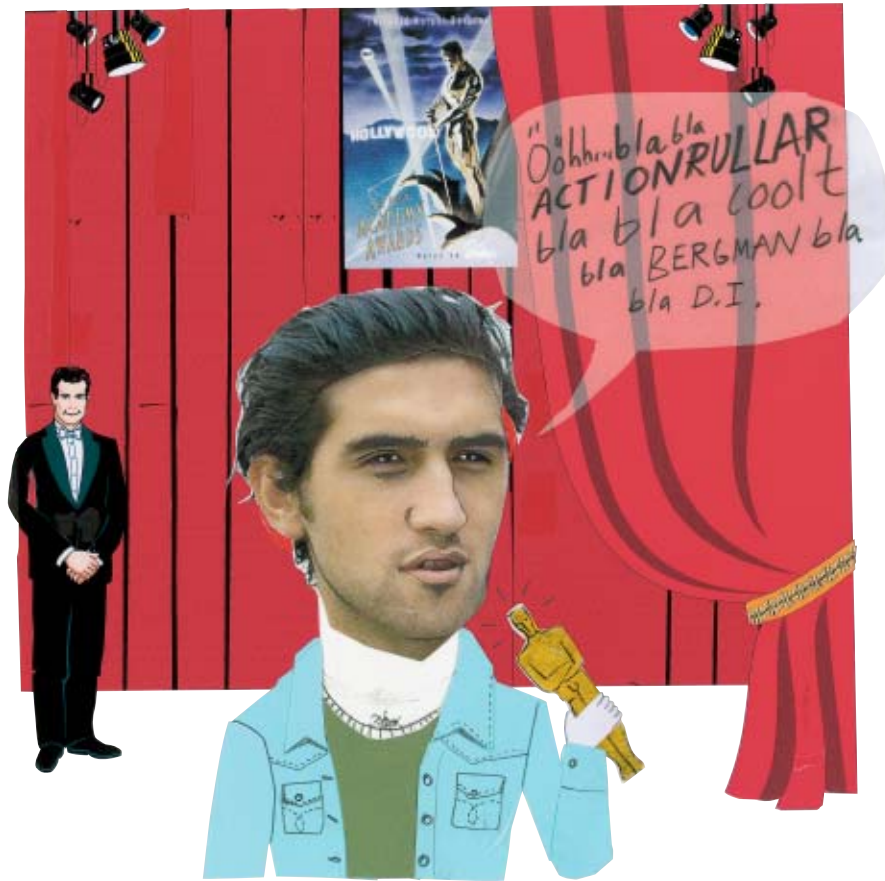
– Jag tycker absolut att studieförbunden har en viktig roll, det finns alltid någon som verkligen behöver dem. Jag hade antagligen filmat även om jag inte fått använda Studieförbundets studio, men det hade inte gått lika snabbt.

Efter framgångarna med "Jalla! Jalla!" tilldelades Josef förra året ett stipendium på 10 000 kronor av Studieförbundet i Örebro.

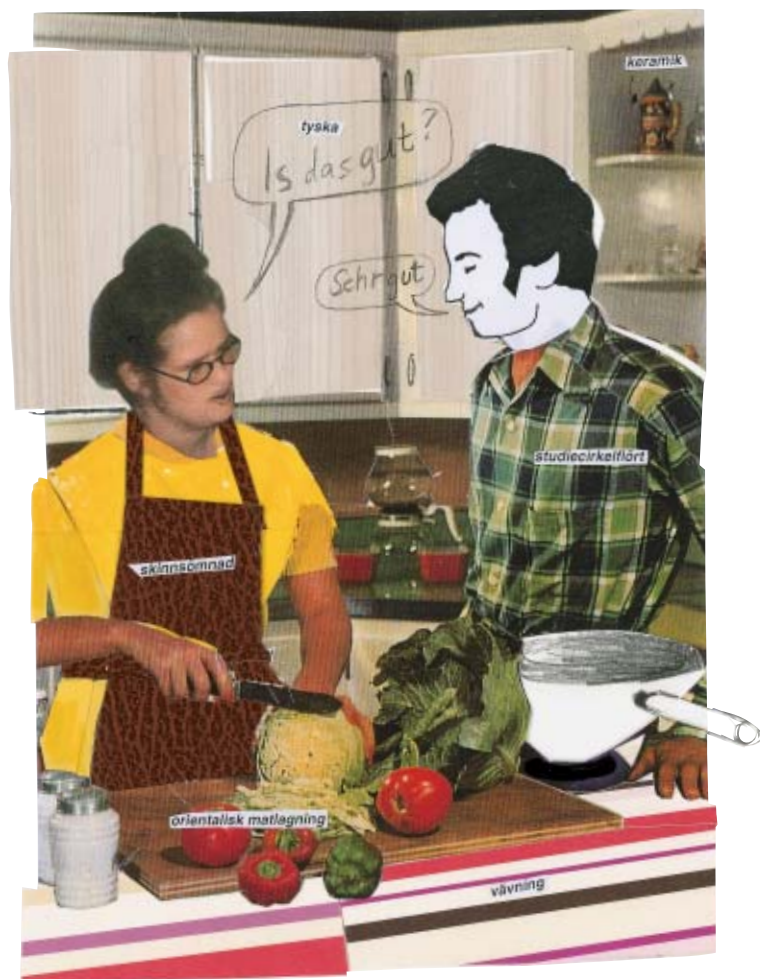
– Det blir lätt stora förväntningar och press på en när det går bra, speciellt eftersom jag är ung. Men efter nästa film blir det nog bättre, säger Josef, som ju faktiskt har fler filmer i ryggen än de mest rutinerade filmregissörerna i Sverige.

Visste Du att ... filmen "Jalla! Jalla!" som hade premiär i december 2000 hade totalt 791 464 besökare och gav 51 201 304 kr i intäkter.

En kompis hade hört att man kunde låna kamera på
Studiefremjandet och på den vägen är det.

Att ständigt träffa människor ger nya influenser och idéer. Om man är öppen stelnar man aldrig till som människa.

Ulrica Sköld, 31 år, arbetssökande

Orientalisk matlagning, tyska, skinsömnad, möbelpetsering, vävning och keramik.

Ulrica Sköld, 31 år från Sigtuna, är en riktig cirkelvärsting.

De senaste tio åren har hon gått över 20 cirklar. Som mest var hon upptagen tre kvällar i veckan.

– Genom studiecirklar träffar man mycket människor som man aldrig skulle lära känna annars och det är roligt, speciellt om man är ny på en ort. Att ständigt träffa människor ger nya influenser och idéer. Om man är öppen stelnar man aldrig till som människa.

Ulrica har främst gått studiecirklar inom NBV och varje termin när katalogerna dumpit ner i brevlådan har hon satt sig för att se om något lockar.

– Orientalisk matlagning hoppade jag på bara för att det lät så kul. Vi träffades vid fyra tillfällen i en restaurang i Väsby och lagade thailändsk, japansk och kinesisk mat, fem-sex rätter vid varje tillfälle.

Någon svårighet att hinna med cirklarna tycker hon inte att hon har.

– Kvällscirklar fungerar ju om man jobbar dagtid, likaså helgkurser. Många studiecirklar är ju korta också, en helg eller fyra-fem tillfällen. Det är helt enkelt en prioriteringsfråga.

– Jag tror att människan är ett vetgirigt djur. Sedan vet jag inte om vi svenskar är det mer än andra folkslag. Det beror ju på vilka möjligheter man har i olika länder att tillskansa sig kunskap.

Ulrica har läst både teoretiska studiecirklar och rent praktiska. Men det är främst blandningen av de båda som hon ser som lärandets styrka.

– Jag gillar blandningen av teori och praktik. Man kan inte lära sig köra bil om man inte läst teoriboken och vice versa. Och det finns ju ingen mening med att rabbla tysk grammatik, om man inte ska ut och resa och får användning av kunskaperna.

Att många par träffas genom studiecirklar är ingen hemlighet. Men Ulrica påpekar att det är viktigt att fortsätta utbilda sig även sedan man skaffat familj och barn.

– Det är helt klart enklare att komma iväg innan man har jobb, hus och två barn. Men är det viktigt går det alltid att ordna så att en av parterna kan gå en studiecirkel en gång i veckan. Jag tror det är nyttigt att komma iväg från sin äkta hälft och göra något själv. Annars finns en risk att man får ett inrutat liv och nöter på varandra.

Tror du att kunskapsinhämtandet också kan bli ett alibi för att skaffa sig nya kontakter?

– Ja, helt klart. Det är ett väldigt bra sätt att träffa människor på, inte lika stressigt som på krogen eller jobbet. Och så vet man ju att personen försvinner inte, vi kommer att träffas nästa vecka igen. Men det är viktigt att inte välja en cirkel för att träffa roliga människor. Det är bättre att välja en cirkel som man verkligen är intresserad av, och träffa likasinnade.

Visste Du att ... det varje år genomförs 320 000 studiecirklar i Sverige, med totalt 2,7 miljoner deltagare.

Rickard Kilström, 32 år, fotograf

– Jag tyckte det var jätligt kul med foto under högstadiet och plåtade en hel rulle på en jättesnygg bildvikarie som vi hade. Tyvärr sumpade jag hela rullen och höll på att börja grina, berättar Rickard Kilström från Örebro.

I dag är han frilansfotograf med uppdragsgivare som Metro, Göteborgs-Posten, Pressens Bild och Expressen.

Trots den sumpade filmrullen under skoltiden följde fotointresset med och efter att ha köpt en Minolta systemkamera i Hongkong 1989 bestämde han sig två år senare för att gå en ABF-cirkel i framkallning och kopiering.

– Jag kunde absolut ingenting när jag kom dit. Att ta en hel fotorulle på en vecka kändes som en omöjlighet.

I dag kan jag bränna av 15 stycken på en fotbollsmatch, säger Rickard och skrattar.

Hemma ställde han upp stilleben och plåtade, för att senare dra ut sina kompisar till Brunsparken i Örebro och fotografera deras skuggor vid det nedlagda barntivolit.

– Jag softade bilderna och mixtrade i mörkrummet. Ledaren sa att "Vi har visst en konstnär ibland oss" när jag visade upp bilderna. Senare köpte jag hem mörkrumsgrejer och framkallade i badrummet. Tjejen blev tokig eftersom det rann ut fotovätska som inte gick att få bort över hela badrumsgolvet.

När Rickard 1994 blev arbetslös från jobbet som elektriker passade han på att söka praktikplats som fotoassistent till en fotograf i Örebro.

– Jag tror inte jag blivit fotograf om jag inte gått den där fotocirkeln. Den höll intresset vid liv. Annars finns nog en risk att grejerna bara stått och dammat i ett hörn.

Att föreställa sig den i dag 32-årige fotografen med ett ABF-diplom i hand på första praktikplatsintervjun är svårt. Trots att diplommet knappast var det som gav honom platsen, som senare ledde till en anställning, vill han inte förringa de 30 timmar som kursen bestod av.

– Många funderar nog på att utveckla ett intresse men drar sig när det känns för krångligt. Men finns det en cirkel med andra amatörer som det bara är att anmäla sig till är det ju jätteenkelt.

Rickard ser inte studiecirkeln som en skola eller utbildning utan mer som inspiration och en möjlighet att prova på något.

– Jag blev inte superduktig av fotocirkeln men lärde mig grunderna. Vill man sedan gå vidare måste man praktisera mer, en cirkel räcker inte.

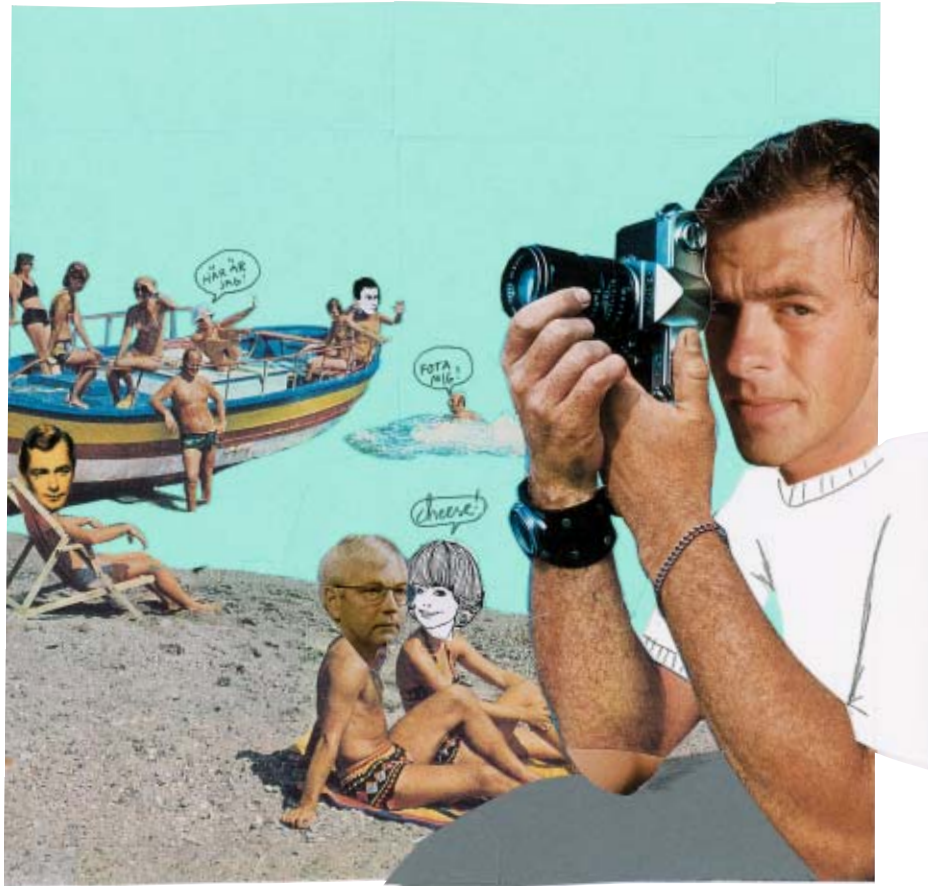
Rickard har även provat på en studiecirkel i spanska för att smörja kärleken. Men det gick inte något vidare varken med studierna eller den latinamerikanska tjejen. Fast språket är han fortfarande sugen på. Till våren ska han gå en navigationscirkel för att, som han själv säger, inte gå på grund i sommar. Tillsammans med två kompisar hyr han en segelbåt och vill lära sig grunderna innan säsongen sätter igång.

Även den studiecirkeln ser han som en plattform för vidare lärande.

– Det är av erfarenhet man lär sig, men kunskapen man läser sig till gör att man vågar sig ut för att testa. Då blir det inte så farligt att ta nästa steg.

Visste Du att ... det finns 12 Hasselbladskameror på månen. Mänfararna tog bara med sig filmerna tillbaka.

*Jag tror inte jag blivit fotograf om jag inte gått
den där fotocirkeln.*

Människan är ibland för feq och har för höga krav på sig själv.
Det är jantelagen, "inte ska jag".

Efva Attling, 49, smyckedesigner

Jennifer Aniston bär hennes smycken, liksom Britney Spears, Madonna och kronprinsessan Victoria.

Sedan Efva Attling för fem år sedan sadlade om och blev smyckedesigner har det bara gått uppför.

Och framgången har hon Folkuniversitetet att tacka för.

– Jag gick en silversmidescirkel på Götgatan där man hade fantastiska verktyg. Folkuniversitetet hade köpt upp en nedlagd smedja och vissa av verktygen går inte att få tag på i dag. Det är häftigt att det finns en sådan skatt!

Efter nian började Efva som lärling hos silversmeden Bengt Liljedahl, men var alldeles för otålig för hantverket och åkte efter bara ett halvår till Paris för att jobba som fotomodell.

27 år senare och med en popkarriär i bagaget följde Efva med en kollega på en silversmideskurs och plötsligt föll allt på plats.

För att lära sig så mycket som möjligt gick hon två silversmidescirklar parallellt.

– Jag gick med pensionärer eftersom jag gick på dagtid. Det var väldigt värdefullt att sitta med en 80-årig man med stora händer som knåpade på små örhängen till sin fru.

Efter ett och ett halvt år på Folkuniversitetet öppnade Efva eget i en lokal på Hornsgatan i Stockholm och utökade snart genom att köpa även det gamla galleriet intill.

I dag har hon två heltidsanställda och 42 återförsäljare världen över, bland annat japanska Matsuya, exklusiva varuhuset Beams, Paul Smith och Fragments i New York.

Hittills har Efva formgivit och smitt ett hundratal smycken i guld och lika många i silver. Basen i kollektionen är tunga, rena former med poetiska budskap och kors. Originalen används som prototyper efter vilka hela serier gjuts i småländska Sävsjö, men Efva gör även smycken efter beställning, inte sällan partnerskapsringar.

Mest känt är ett halssmycke bestående av en svart tunn lädersnodd med två silverbrickor med texten "homo" och "sapiens". Det bar bland annat sångaren Magnus Carlsson i tv när han just kommit ut som homosexuell.

– Jag tror absolut att studieförbunden är lika bra som andra utbildningar, jag hade oerhört kompetenta ledare. Svenskar är dåliga på att utnyttja den utbildning som erbjuds.

– Människan är ibland för feg och har för höga krav på sig själv. Det är jantelagen, "inte ska jag". Men det är ju efter 40 som man har tid över, det är nu man kan införliva sina drömmar! Det är bara att prova sig fram, funkar det inte får man ta en annan studiecirkel.

På ett av sina senaste smycken har Efva graverat in texten "Kärleken till vårt öde" på latin.

Vad hade Efva själv gjort i dag om hon inte gått silversmidescirkeln?

– Ingen aning! Men det är fantastiskt, jag går alltid på intuition. Man måste få utlopp för sin kreativitet. Fler borde ta för sig, vi har bara ett liv.

Visste Du att ... 2001 ingick 381 par partnerskap i Sverige. Samma år skilde sig 43 par bland männen och 62 par bland kvinnorna. Partnerskapslagen infördes i Sverige 1995.

AnnBritt Blom, 61 år, sjukskriven

AnnBritt Blom, 61 år, hade aldrig kunnat drömma om att gå en studiecirkel. Hon är en av minst en miljon svenskar som har någon form av reumatisk sjukdom. Sjukdomen har hindrat henne från att ta sig ut i samhället och delta i aktiviteter som gemene man tar som en självklarhet.

I höstas hittade hon dock äntligen en studiecirkel hon kunde delta i. Uppskattningsvis hälften av alla studiecirkel genomförs i samarbete med studieförbundens medlemsorganisationer. Reumatikerförbundet, som är medlem i ABF, har utarbetat materialet till cirkeln "Av egen kraft".

Idén bakom cirkeln kommer ursprungligen från USA och grundtanken är att man trots sin kroniska sjukdom ska göra det bästa av situationen. Det kan exempelvis bestå i att ändra sitt synsätt, att bli mer målinriktad i vardagen och generellt mer positivt inställd till livet.

– Det har gett mig så otroligt mycket att gå den här cirkeln, att träffa andra med samma sjukdom och att komma ut bland folk igen. Den har givit mig livskvaliteten tillbaka. I dag kan jag lyfta luren och ringa ett antal människor. Det kunde jag inte tidigare. Man mår så mycket bättre av att ha hittat något nytt i livet att se fram emot, istället för att bara sitta hemma och bli bitter.

Men AnnBritt är kritisk till att avgifterna för studiecirkel har ökat sedan samhällsstödet minskat.

– Det kostar helt enkelt för mycket att gå en studiecirkel idag, risken är att de unga väljer bort studiecirkeln som utbildningsform.

AnnBritt har varit reumatiker sedan ungdomsåren men fick diagnosen först 1983. Sedan 34 år är hon sjukskriven från sitt arbete som kartritare. Dagarna tillbringas hon ofta i hemmet, promenerar eller rycker in som barnvakt åt sitt barnbarn som bor i samma kvarter i Råsunda i Solna.

– Sjukdomen har påverkat mitt liv väldigt mycket. Men genom studiecirkeln där jag träffat andra med samma handikapp, har jag vågat mig ut.

Hon menar att det är en helt annan sak att umgås med någon i samma situation än med en frisk person.

– Tillsammans med friska känner man ett tillkortakommande, men i studiecirkeln tar vi hänsyn till och förstår varandra.

De sex deltagarna och två ledare har träffats sju gånger under hösten.

– Vi har fortsatt att träffas inom gruppen trots att själva cirkeln är över, för att prata om våra liv och sjukdomen, läsa artiklar och följa det senaste inom forskningen.

Nu funderar AnnBritt på att börja gå på en verkstad som finns särskilt för reumatiker. Tiden tillsammans med de andra inom studiecirkeln har gett henne mersmak.

– Det finns också en grupp som träffas en gång i månaden för att titta på konst, som jag tänkt haka på. Tidigare har jag inte vågat mig ut med en frisk grupp eftersom jag inte kan gå lika snabbt som de eller stå i kö. Men genom "Av egen kraft" har jag åter fått tillbaka kontakten med människor, säger AnnBritt.

Visste Du att ... reumatikerförbundet har 57 000 medlemmar organiserade i 200 föreningar runt om i Sverige.

Man mår så mycket bättre av att ha hittat något nytt i livet att se fram emot, istället för att bara sitta hemma och bli bitter.

Det var bra att få bolla idéer och tillsammans med andra resonera sig fram till något konstruktivt.

Greger Artursson, 29 år, hockeyspelare

Fem SM-guld, fyra guldhjälmar till elitseriens bästa spelare och ett antal spelare som hjälpt Sverige fram till VM-guld.

Det har gått bra för vargarna från Värmland, men även proffs måste vidareutveckla sig.

Förra våren beslutade hockeyklubben Färjestad BK:s styrelse att starta en studiecirkel för att engagera samtliga medlemmar i klubbens framtid. En ny arena hade just byggts och klubbens omsättning hade ökat markant, något som styrelsen tyckte att alla skulle få ta del av och tycka till om.

Under en helg i maj åkte hela föreningen iväg för att gå en studiecirkel i SISU:s regi och diskutera föreningens utvecklingsarbete. Alla, från vaktmästare och godisförsäljare till spelare, styrelseledamöter, kanslipersonal och tränare deltog.

– Vi diskuterade vad som kan göras bättre och vad som är viktigt, hur föreningen ser ut idag, vilka renoveringar vi måste räkna med av arenan och hur det gått rent sportsligt under det gångna året. Det var bra att få bolla idéer och tillsammans med andra resonera sig fram till något konstruktivt, säger Greger Artursson, 29 år och vänsterback i Färjestad BK.

Han gjorde elitseriedebut 1988 mot AIK och har liksom de flesta spelare i laget tillbringat större delen av sin uppväxt på isen. Men tiderna förändras även inom hockey. I höstas drog klubben igång ännu en studiecirkel, denna gång i mediaträning och argumentationsteknik, något som efterfrågades efter klubbens första cirkel.

– Det är viktigt att kunna uttrycka sig rätt för att inte försätta sig i konstiga situationer. Vi lärde oss också att våga prata inför grupp och att inte bli ställda av journalisternas frågor. I dag blir det ofta tv-intervjuer direkt efter matcherna när man fortfarande är uppe i varv och då gäller det att exempelvis inte svära i direktsändning.

Färjestads BK startades 10 november 1932, men drog inte igång hockeyverksamheten förrän i mitten av 40-talet. I dag består laget av 22 spelare i åldrarna 17–38 år. För att kunna satsa fullt ut på hockeyn har utbildningen i många fall fått komma i andra hand.

– Det är inte många i laget som pluggat på högskola, så visst är det mycket som blir lidande. Som proffshockeyspelare lägger man av ungefär vid 35-års ålder och då är det bra att ha kontakter och utbildning i bagaget.

I framtiden planerar därför Färjestad hockey att ha fler cirklar, inte bara rent sportsliga. Bland annat funderar man på en uppföljning av mediaträningen och på en datautbildning.

Laget tränar varje dag och har under högsäsong match tre gånger i veckan. Däremellan ska familj, fritid och transport till och från matcher hinnas med.

– I mån av tid hoppas vi ändå kunna ha fler studiecirklar. Självt är jag intresserad av ekonomi och skulle vilja lära mig mer om aktier.

– Kommer ni att vinna elitserien i år?

– Ja, det tror jag! Det har sett bra ut hittills.

Visste Du att ... svensk hockey fick en bronsmedalj i vinter-OS 2002. Det var tjejrerna som stod för den bedriften!

Caroline Trapp, 52 år, LRF-ordförande

– Det går inte att överskatta studieförbundens betydelse för samhället. Genom studiecirkeln får deltagarna en delaktighet i vad som händer runt omkring dem och bidrar till utvecklingen i hela samhället.

Det säger Caroline Trapp, 52 år och ordförande för Lantbrukarnas Riksförbund, LRF.

Själv har hon ett antal studiecirklar i bagaget, både från unga dagar och på senare år.

– Det är främst på jordbrukssidan jag vidareutbildat mig genom studiecirklar, men även inom andra områden. Exempelvis deltog jag i början på 90-talet i en cirkel som hette "Bondböner och kvinnokraft". Den inspirerade mig att arbeta vidare inom LRF.

Efter drygt tjugo år inom jordbruket hamnade Caroline för sju år sedan i LRF:s styrelse. I dag är hon den första kvinnan på den mäktiga posten som bas över förbundet.

– Vi har en tradition av folkbildning i Sverige som jag tror det är viktigt att värna om. Vi var tidiga med att införa folkskolan och det har haft betydelse för Sveriges framgångar. Därför är det viktigt att vi även i framtiden är vetgiriga, säger Caroline. Det går inte att luta sig tillbaka på gamla meriter. För att inte tappa deltagare i framtiden måste studieförbunden följa med i samhällsutvecklingen.

– Man kan fundera över varför det finns så många olika studieförbund. I dag tävlar studieförbunden mot varandra om deltagare. Om ett förbund har tre deltagare till en studiecirkel, och ett annat fyra till samma ämne, borde de slå ihop grupperna så att cirkeln blir av. Jag tycker det är viktigt med samarbete.

Trots kontorsarbetet i Stockholm under veckorna har Caroline fortfarande sin bas i Ladugården. Varje helg återtänder hon till hemmet och bondgården i byn Pålberget utanför Piteå. Och det är också här, på landsbygden, som hon menar att studieförbundens största uppgift finns.

– Många efterfrågar det rent sociala mer än själva utbildningen. Det är helt enkelt genom studiecirkeln man kan lära känna andra på orten. Eftersom bönder är egenföretagare är de beroende av att söka sig utanför den egna verksamheten för att vidareutbilda sig. Studiecirkeln är inte enda sättet att tillskansa sig den kunskapen, men det är väldigt många bönder som väljer just den formen, säger Caroline.

Hon menar att det på landsbygden också finns plats för nya idéer och utvecklandet av ambitioner.

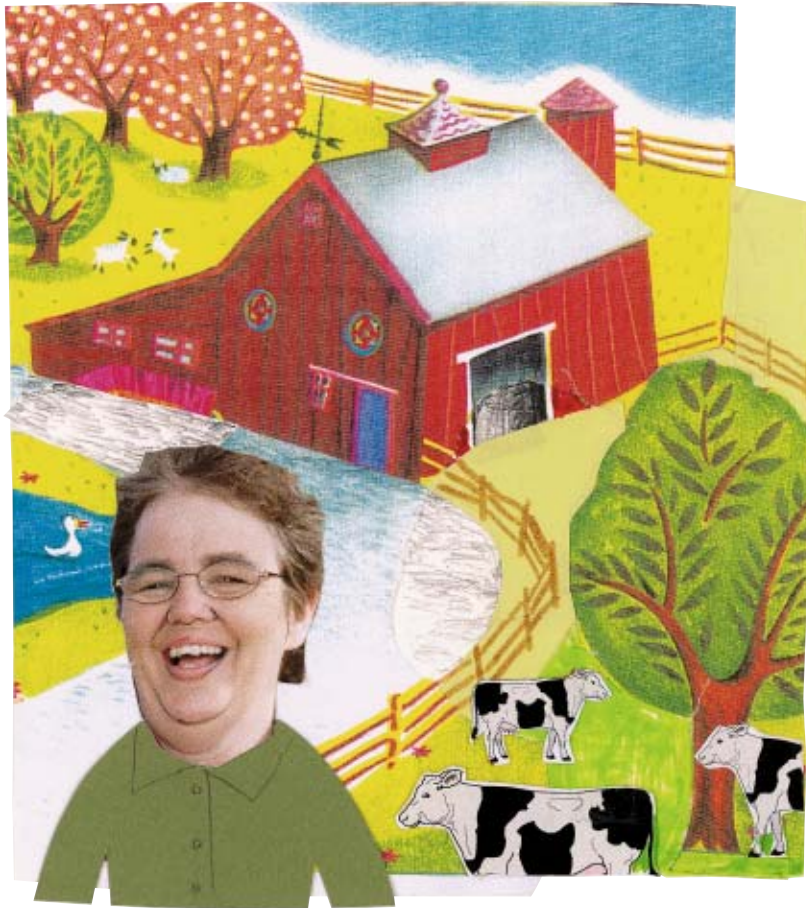
– På landsbygden är studiecirkeln oerhört viktig för både utbildning och kultur. Det är ju genom studieförbunden vi får teater- och dansutbudet.

LRF är i dag medlem i SV och Caroline markerar att förbundet ska vara en aktiv sådan. Men att det är just SV som man samarbetar med är mest en slump. Förbundens ideologiska koppling är i dag för urvattnad för att ha betydelse, menar Caroline.

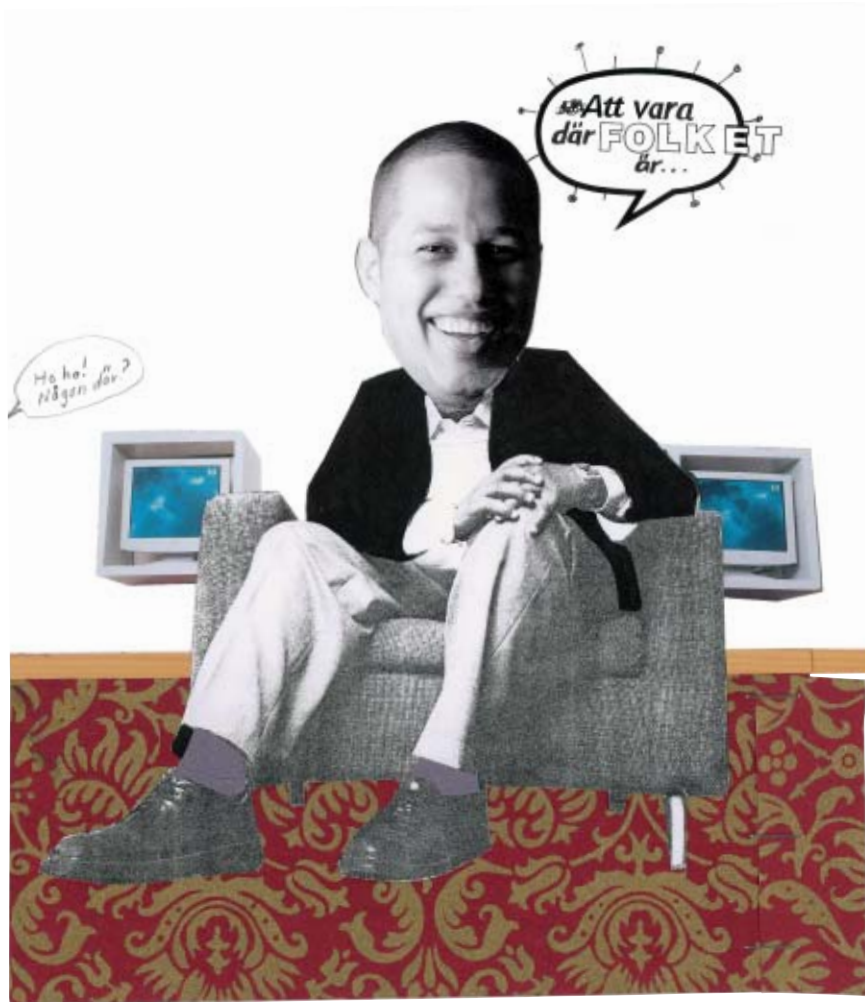
– Jag tror folk i allmänhet tänker väldigt lite på de ideologiska kopplingarna och verksamheten präglas inte heller av dem. Det viktiga är att studieförbunden kan erbjuda något som är attraktivt för att locka deltagare.

Visste Du att ... förr satte bönderna ut mjölkflaskorna på mjölkborden på morgonen så mjölkbilschauffören enkelt kunde lyfta över dem på lastbilsflaket. Nu hämtas mjölken med tankbil och de enstaka mjölkbord som finns i dag fungerar ofta som blomsterhyllor och välkomsthälsning på gårdarna.

Eftersom bönder är egenföretagare är de beroende av att söka sig utanför den egna verksamheten för att vidareutbilda sig.

Studiecirklar borde fungera mer som gatumusik,
vara där folket är.

Stefan Engeseth, 36, marknadsförare

– **Det är bara ett danssteg**, det är inte så stort.

Så beskriver Stefan Engeseth, 36 år, vägen från professionell dansare till marknadsförare.

Förra året kom hans bok "Detective Marketing" ut och under hösten har boken lanserats även globalt.

Stefan visste redan tidigt att han ville röra på sig och bli dansare. Skolan upplevde han som alltför stillasittande och hade svårt att koncentrera sig på kunskapsinhämtningen.

Under 80-talets dansvåg började han en studiecirkel i dans på Folkuniversitetet i Malmö, följt av tio års vidareutbildning hos Studieförbundet och Balettakademien i Stockholm. Han var till och med på väg till New York för en framtida danskarriär.

Som mest dansade han nio timmar om dagen, sju dagar i veckan.

– Det är ett oerhört lyckorus att dansa, man blir aldrig trött. Eftersom karriären som professionell dansare är relativt kort tog jag klasser överallt för att bli duktig fort.

Men han insåg också att det en dag skulle ta slut.

För att balansera tillvaron och ta till vara den enorma energi dansen gav började han låna böcker om reklam och marknadsföring på biblioteket.

– Inom marknadsföring finns det inget som är rätt eller fel, man kan hela tiden söka nya vägar. Jag tycker om att få använda min intuition och få blanda kreativitet och kunskap.

Vid flera tillfällen ringde Stefan själv upp författare till böckerna han läste för en dialog.

I dag är det han själv som står för kunskapen genom att han föreläser på Folkuniversitetet om nytänkande inom marknadsföring.

Det var en skada som i början av 90-talet slutgiltigt satte stopp för Stefans danskarriär. I stället valde han att på heltid satsa på marknadsföring.

– Man utvecklas oerhört inom dansen, även hjärnan. Resurser frigörs i kroppen och skapar mer utrymme att lagra ny kunskap på.

Men kan man läsa sig till vad som helst?

– Jag tror att många söker sig till kurser som bekräftar redan befintlig kunskap. Det vore jättebra om man fyllde i vad man vill uppleva och vad man kan på anmälningsblanketten, i stället för vad man tror sig vilja lära mer om.

Stefan talar mycket om människan som helhet, om lärandet inte bara för det rent professionella.

I sitt arbete använder han sig ofta av "mötet med okunskapen". På en reklambyrå i Malmö som han jobbat med bjuder kreatörerna ofta in förbipasserande människor från gatan för att diskutera fram nya idéer.

– Studiecirkel borde fungera mer som gatamusik, vara där folket är. Dagens samhälle är dessutom ganska ensamt, det är viktigt att träffa andra människor.

Visste Du att ... ur de afrikanska slavarnas dröm om att bli fria från portugisernas förtryck föddes dansen capoeiran. I ursprungslandet Brasilien är denna kampdans en nationalsport – minst lika stor som fotbollen.

Mona Möller, 47 år, sjuksköterska

– **Min man hade ofta utländska gäster** på besök hemma. Efter en middag när jag skulle skicka såsskålen, som blev korv – sausage – anmälde jag mig till en engelskkurs, berättar Mona Möller, 47 år.

Mona har jobbat 25 år inom vården. För henne har språkcirkelarna i engelska och spanska varit ett välkommet avbrott i vardagen.

– I dagens samhälle där många är utbrända skulle fler behöva koppla av med en cirkel. Gör man något utanför jobbet blir livet lättare. Eftersom jag jobbar så oregelbundna tider kan jag inte alltid gå på varje cirkelträff, men jag känner inga krav.

Sedan fyra år jobbar Mona från och till frivilligt med neurologiskt handikappade personer, utöver nattskiten som distriktssköterska. En till två gånger per år gör gruppen en utlandsresa till antingen Spanien eller Grekland.

– Det händer något oförutsägbart under varje resa. Första året hamnade vi på ett sjukhus med en av resenärerna, där ingen kunde engelska. Då kände jag att om jag ska fortsätta med det här, så ska jag lära mig spanska.

I oktober förra året inträffade en liknande incident men då behövde gruppen aldrig åka in till sjukhuset: Mona löste det på plats med hjälp av sina språkkunskaper.

– Jag kände att "Wow! Det funkar ju!".

För att komma så långt hade hon slitit hårt.

– Jag läste in hela gymnasiespanskan under ett år. Sex gånger i veckan tog jag mig till Medborgarskolan och spansklektionerna, medan jag jobbade som sjuksköterska på nätterna. Sov gjorde jag väl aldrig, säger Mona och skrattar.

Drömmen är att i framtiden, när barnen vuxit upp, kunna flytta till Spanien och arbeta med svensk rehabilitering.

– Man blir aldrig för gammal för att lära. Det spelar ingen roll om man inte längre kan gå eller se. Jag har en kurskamrat på spanskan som är blind, och visst tar det lite längre tid för henne att läsa, men det är bara skönt för oss andra att få tid att stanna upp.

Mona ser många fördelar med studiecirkeln som utbildningsform, inte minst för äldre.

– Inom studiecirkeln är stämningen mer avslappnad än i skolan och det är inte lika höga krav genom tentamen och traditionella läxförhör. Många tycker inte att skolans utlärningsätt med prov och betyg passar dem.

I slutet av 80- och början på 90-talet höll Mona själv kurser i klädsömnad inom ABF i Kolmården. I samma veva hade hon bestämt sig för att vara hemmafru, medan barnen var små.

– Men det höll bara i tre månader, sen öppnade jag en tyg – och sybehörsaffär. Som mest höll jag tre kurser i veckan, men det tog till slut för mycket tid.

Med spanskan tänker hon dock fortsätta ett bra tag till. Trots att det finns mycket annat som lockar, tycker hon sig inte ha tid för fler kurser just nu.

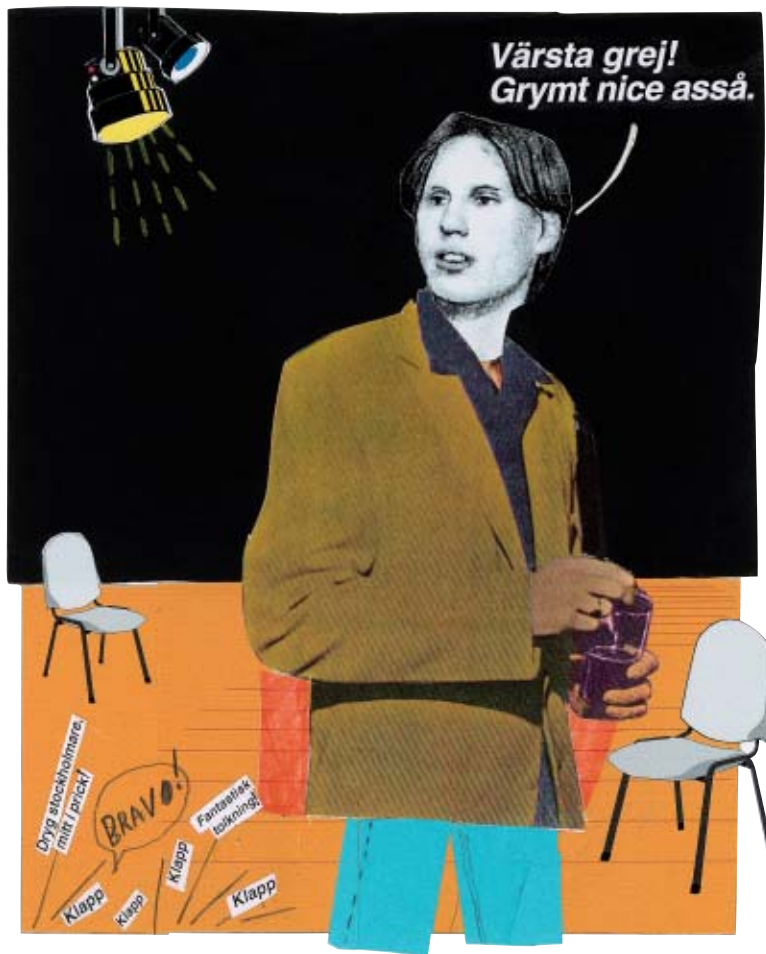
– Det får bli när jag är gammal, då ska jag ta upp konversationsengelskan igen och kanske keramik.

Visste Du att ... utbrändhet anses kosta samhället 80 miljarder kronor årligen. Mycket värre är naturligtvis att hundratusentals människor utsätts för stora plågor. Men det syns inte i statsbudgeten.

Jag kände att "Wow! Det funkar ju!".

Jag tänkte att något måste man ju våga här i livet.

Conny Lindgren, 24, arbetssökande praktikant

– **Under vintern** och våren är det väldigt dystert här, mörkt och kallt. Många super. Själv håller jag på med teater.

Det säger Conny Lindgren, 24 år. Han bor i Kalix i Norrbotten. Här ligger arbetslösheten på nära tio procent bland männen och större delen av vintern lyser solen bara några få timmar om dagen.

Liksom många av sina kompisar gick Conny fordonsprogrammet på gymnasiet, med små utsikter att få jobb på hemorten. Han var, som han själv säger, "en typisk Kalixungdom": Det finns ingenting att göra men vi gör själva ingenting åt det. Men, i Kalix finns en kulturstation, ett ungdomskulturcentrum som Studieförbundet Vuxenskolan håller i. Genom den blev Conny och hans kompisar pushade att prova på att spela trummor i en studiecirkel. Fortsättningen blev en cirkel i gitarr.

Samtidigt hade regissören Kjell Morin fått upp ögonen för Conny och gav honom ett manus att läsa. Och det gav Conny blodad tand.

– Jag tänkte att något måste man ju våga här i livet. Det var som om en helt ny värld öppnade sig genom teatern, något helt annorlunda än det jag var uppväxt med. I teatercirkeln var folk positiva, de var glada och ordet "nej" fanns inte i deras vokabulär.

– Jag trodde aldrig att det fanns så mycket positiva människor i Kalix. Plötsligt är man intressant och folk är nyfikna på en. Det här är ju annars ett karlasamhälle där man ska hålla på med jakt och åka skoter och där man verkligen sticker ut genom att spela teater.

I dag har Conny spelat allt från balettdansös och Snövit till rappare och dryg stockholmare och fått fina recensioner.

– Jag tycker om att vara sprallig på scenen. Kroppen säger mer än ord, en person som ser ledsen ut säger mer än om han själv skulle säga att han var ledsen.

Läsåret 2000/01 läste Conny "Revy och kabaret" vid folkhögskolan i Övertorneå, 18 mil hemifrån. Rektorn hade på omvägar hört att Conny var en talang och ringde personligen upp och bad honom börja.

– Teatern har gett mig så otroligt mycket. Tidigare försökte jag anpassa mig men hamnade alltid i "sluskfacket". Nu trivs jag med livet fullt ut. Teatern kostar mig bara min egen fritid och vi har hur kul som helst!

Mest gillar han buskis och revy. Förutom engagemanget i teaterföreningen BRÖT deltar han nu för tredje året i rad i Sangisrevyn, en företeelse med över tjugo år på nacken.

– Det är min högsta dröm att bli skådespelare. Jag har sökt in till teaterhögskolan i Luleå, men det är svårt att komma in.

Sedan september förra året jobbar Conny på Kulturstationen på en praktikplats han tjatat sig till genom Arbetsförmedlingen.

– Det är väldigt många klappar på ryggen inom kulturen men ingen vill betala. Men jag har verkligen mognat och kämpade för att få komma hit. Om jag inte haft teatern hade jag inte haft någonting.

Visste Du att ... teaterhögskolan i Luleå är landets fjärde statliga teaterhögskola och tar in 8 elever vartannat år.

Göran Persson, 53 år, statsminister

När statsminister Göran Persson för fem år sedan sommarpratade i radion fanns ett ämne han speciellt brann för och hyllade: folkbildningen.

Kunskap är också vid sidan av demokrati en av flera viktiga stöttepelare för Göran Persson i hans arbete.

– Min tid i studieförbundsverksamheten har betytt väldigt mycket för mig. Studieförbunden har också en viktig roll i samhället. De uppmuntrar livslångt lärande och stärker människors möjligheter att delta i demokratin. Med tanke på hur snabbt världen förändras och hur fort ny teknik blir gammal så är det uppenbart att den kunskap vi får i skolan inte räcker för ett helt liv.

För tre år sedan satsade regeringen 20 miljoner kronor för att utbilda svenska folket om EMU. Syftet med insatsen var att genom ökad kunskap främja en bred debatt om Sveriges framtida förhållande till valutaunionen.

– Genuin folkbildning ska inte presentera färdiga svar. Då är det inte utbildning utan liknar mer propaganda. Utbildning ska ge nya kunskaper så att egna slutsatser kan dras.

Göran Persson menar att folkbildning ska tas tillvara för att stärka demokratin.

– Det räcker inte med en allmän och bra skola, även efter skoltiden måste det i samhället finnas mekanismer som gör kunskap till en allmännytta. Den demokratiska grunden för beslut är bristfällig i ett samhälle där människor inte har möjlighet att sätta sig in i frågor. Folkbildning är ett sätt att motverka detta.

När Göran Persson 1994 fick förtroendeuppdraget som Sveriges ledare lämnade han en tjänst inom ABF bakom sig.

Då hade han varit engagerad i ett hundratal studiecirklar i allt från samhällsorienterande och naturvetenskapliga ämnen till funktionärsutbildning och metodutveckling.

– Studieförbunden har en unik möjlighet att nå människor i deras vardag. Förbundens verksamhet anpassas mer än traditionell utbildning till deltagarnas individuella förutsättningar. Det är också skillnader mellan människors bakgrund som ibland gör studiecirklar så spännande. Det är i mötet med olikheterna som nya perspektiv föds. Studieförbunden är också en viktig social mötesplats och ger varje deltagare chans till personlig utveckling.

Tror du att studieförbundens betydelse för samhället har förändrats genom åren?

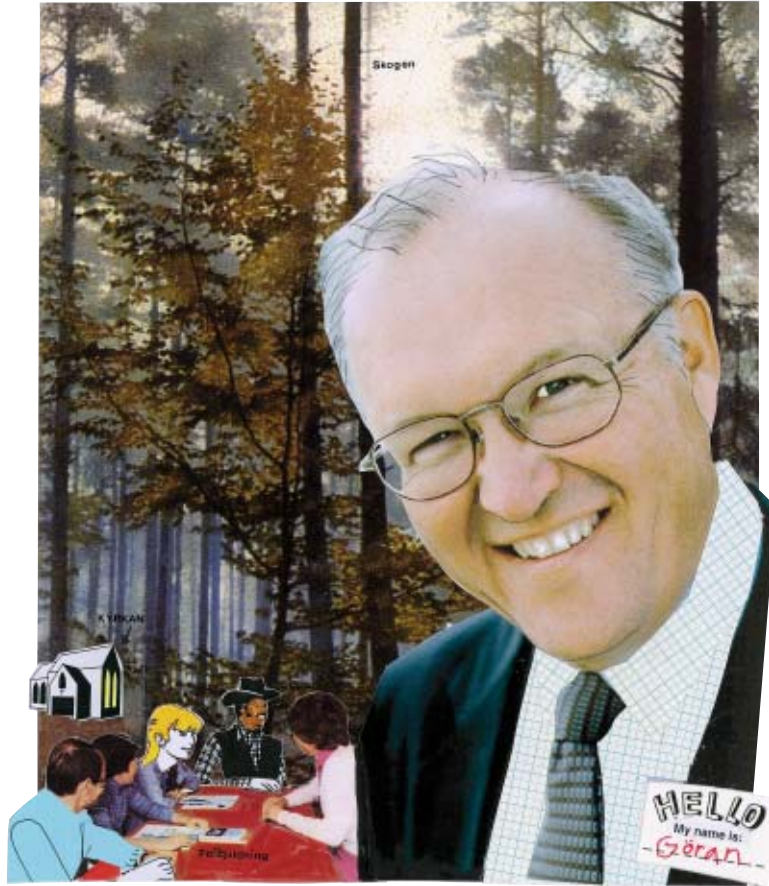
– Jag tror att betydelsen både har ökat och minskat genom åren. I takt med att utbildningssektorn i Sverige byggts ut minskade kanske studieförbundens betydelse jämfört med den tid då studier på högre nivå var ovanligt. Men i och med framväxten av kunskapsamhället och de enorma kraven på kunskap och livslångt lärande har studieförbunden en förnyat stark betydelse.

Har du tankar på att gå tillbaka till tjänsten inom ABF?

– När jag någon gång funderar på min egen framtid drömmer jag om tre områden: kyrkan, skogen och folkbildningen. Det är det som intresserar mig mest. Vad det blir vet jag inte. Just nu koncentrerar jag mig på det jobb jag har.

Visste Du att ... politikern och godtemplaren Oscar Olsson kallas för studiecirkelns fader. I år är det 100 år sedan den första kamratgruppen satte sig ner för att lära i grupp och själva styra undervisningen.

Genuin folkbildning ska inte presentera färdiga svar. Då är det inte utbildning utan liknar mer propaganda.

Jag kan tänka mig att många av tjejerna briljerar hemma vid köksbordet och kan mer om jakt än sina pappor.

Anna Edwall, 33 år, egen företagare

– **Bor man i Vilhelmina** vill man ta för sig av naturen och när pappa och bröderna jagar är det klart att även dottrarna vill det. När man söker jobb här tar man upp jägarexamen under rubriken utbildningar, eftersom det är en så pass hård utbildning, säger Anna Edwall, 33 år och egen företagare.

Hon deltar själv varje år i jakten och har skjutit de flesta viltdjur, såväl i söder som i hemorten Vilhelmina.

Men så många medsystrar har hon inte. Trots att Västerbotten är den del av landet som har flest aktiva kvinnliga jägare, är könsfördelningen fortfarande markant.

För att råda bot på läget började Anna i slutet av 90-talet engagera sig i Jägareförbundets kvinnoomsorg. Idag leder hon för andra året i rad en studiecirkel i jakt för enbart kvinnor.

– Jag gick en studiecirkel i ledarskap genom Studiefrämjandet för fyra år sedan, men att jag själv skulle leda en trodde jag aldrig. Det är väl den vanliga jantelagskänslan. Till slut tog jag mig i alla fall i kragen och satte ihop en studiecirkel i jägarexamen för kvinnor.

Det blev ett sammansvetsat gäng på sex tjejer som tog sig igenom utbildningen. Till skillnad från andra jägarutbildningar, inkluderade Anna även skytteverksamheten i utbildningen.

– I vanliga fall får man själv lära sig att skjuta, låna vapen och ta sig ut till en skjutbana. Det kan vara krångligt att göra det på egen hand och extra utsatt att som ensam tjej ställa sig på en skjutbana full med killar.

Initiativet var också mycket uppskattat.

Från oktober till mars läste tjejerna teori en gång i veckan och diskuterade kring kursboken. I början av juni, när tjälarna gått ur marken, började skjutövningarna. Året därpå fick studiecirkeln en explosionsartad utveckling. 17 kvinnor anmälde sig till kursen, de yngsta inte äldre än 15 år.

– Många tjejer här uppe har hund och ser inte jakten främst som dödande, utan ett sätt att kunna göra något tillsammans med hunden. Därför är det många som tar jaktlicens, men inte lika många som går vidare och börjar jaga. De saknar helt enkelt förebilder och någon att jaga tillsammans med.

Själv började Anna följa med sin pappa under jakten redan som liten. När hon var 10 år började hon skjuta luftgevär, åtta år senare hade hon jaktlicens.

– De som hade vapen innan jägarexamen blev ett krav, har ingen utbildning i bagaget. Därför kan jag tänka mig att många av tjejerna briljerar hemma vid köksbordet och kan mer om jakt än sina pappor, säger Anna och skrattar.

Hon menar att praktisk kunskap är bättre än teoretisk, eftersom den ofta är roligare och därmed lättare att lära.

– Jägarexamen innehåller en tung teoribit, men man blir ingen jägare av att läsa teori, man måste ut och prova också.

Vilken är den största lärdomen från studiecirkeln?

– Självförtroendet, helt klart. Tjejerna har genomgått en utbildning och har befogenhet att faktiskt gå ut och jaga.

Visste Du att ... J.A.Q.T 2000 – Jagande Aktiva Qvinnor i Tiden, är ett nätverk för jagande kvinnor i Västerbotten. Idag består nätverket av 270 kvinnor.

Sven Håkansson, 81 år, pensionär

När Sven Håkansson, 81 år, gick i pension för tio år sedan kom han i kontakt med en diskussionscirkel i KFUK-KFUM:s studieförbunds regi. Den jämnåriga Majken Rydh hade dragit ihop ett gäng pigga pensionärer för att diskutera aktuella frågor.

– Det är roligt att träffa likasinnade och prata om dagens händelser. Vi har pratat om allt, från EU och nya trafikskyltar, till u-hjälp och EMU.

Varje onsdag klockan nio träffas gruppen, ett sammansvetsat gäng på 17 personer, i en lokal i centrala Malmö. Någon deltagare i gruppen tar alltid med hembakt fikabröd och ibland är diskussionerna riktigt intensiva.

– Vi hittar ämnena i böcker och artiklar som tänder en gnista till vidare diskussion. Ibland har någon läst en bok som hon eller han sammanfattar och så pratar vi om ståndpunkterna och argumenterar för och emot dem.

Inför varje termin väljer gruppen tillsammans ut vilka ämnen som ska diskuteras under året, men det finns även utrymme för spontana diskussioner. Annars är det eldsjelen Majken som leder studiecirkeln.

– Man lär sig mycket på att diskutera med andra. Det är också intressant att kunna följa med i händelser runt om i världen så mycket som möjligt.

De frågor som de inte direkt kan diskutera utan först vill lära sig mer om, bordläggs så att deltagarna hinner läsa in sig på ämnet. Tidningar, böcker, debattinlägg och tv-program ligger till grund för den kunskap deltagarna senare diskuterar i studiecirkeln.

– Det är en lugn och trevlig diskussionsklubb. Ofta börjar träffarna med att någon berättar om sin ståndpunkt i en fråga, och sedan får de andra hålla med eller argumentera emot. Visst har det bränt till någon gång, men det har aldrig blivit hetsigt. I sånt fall skulle vi bli tvungna att lägga av.

Av den anledningen undviker de också att prata partipolitik.

– Det är det som är det fina. Hade vi vädrat våra partipolitiska åsikter hade det ju varit en politisk klubb.

Finns det några ämnen kvar att diskutera?

– Det finns tillräckligt. Jag kommer att fortsätta i studiecirkeln så länge jag orkar, åldern tar väl till slut ut sin rätt. Vissa har trillat av under åren på grund av dödsfall eller sjukdomar, men det har också tillkommit många nya.

I dag är de flesta i diskussionscirkeln mellan 65 och 80 år. Sven och initiativtagaren Majken är bland de äldsta.

– Visst får man nya vänner genom studiecirkeln, vi är ett väldigt sammansvetsat gäng som trivs bra tillsammans. Men vi umgås inte på fritiden, där har man ju andra vänner. Samtidigt kan man aldrig få för många vänner.

Blir det fler cirklar?

– Inte i min ålder. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att läsa något som intresserar mig, men krafterna räcker inte alltid och det finns annat som jag vill ägna mig åt, som familjen och att läsa. Men det är alltid roligt att lära sig mer här i livet!

Visste Du att ... Det finns 1 600 000 ålderspensionärer och 400 000 personer med förtidspension/sjukbidrag i Sverige. PRO är Sveriges största pensionärsorganisation med ca 385 000 medlemmar. SPF har drygt 214 000 medlemmar.

Vi hittar ämnena i böcker och artiklar som tänder en gnista till vidare diskussion.

Jag är egentligen en riktig landkrabba.

Anders Olsson, 23, journalist

När Anders Olsson, 23, för tre år sedan flyttade till Stockholm från värmländska Karlskoga hade han ingen aning om att han skulle bosätta sig vid vattnet och skaffa båt.

Än mindre att han skulle gå en studiecirkel i navigation för att lära sig läsa sjökort.

– Jag blev mer eller mindre medlurad till Folkuniversitetet av en tjejkompis som skulle gå studiecirkeln i våras. Hon hoppade av, men jag fortsatte, trots att jag egentligen är en riktig landkrabba och har en rätt romantisk bild av sjölivet: som att sitta i ruffen på en gammal båt och dricka lättöl i sjömansmössa.

Om bilden kommer att stämma får han veta först i sommar.

I vår hoppas nämligen Anders få en båtplats nedanför huset på Reimersholme och har planer på att köpa en motorbåt tillsammans med en kompis.

– Den heter Vivianne precis som min styvmor.

Navigationskursen var inte den första cirkel Anders gick – i högstadiet lärde han sig grunderna i DJ-yrket och höll i flera år minidiscon på den lokala mellanstadieskolan.

Men genom studiecirkeln i navigation lärde han sig definitivt att uppskatta andra värden i livet.

– Jag har aldrig tyckt om lediga lördagar så mycket som efter att ha läst en helkurs.

Till vardags är Anders redaktör på magasinet Café, men skulle allra helst vilja bli föreläsare, antingen inom ett hantverk eller i praktiskt psykologi.

– Jag tycker det är kul att lära ut och tror inte att jag utnyttjar min fulla kapacitet som journalist. För ett halvår sedan tog jag en dykkurs just med baktanken att kunna åka ner till Thailand och jobba som instruktör.

Och kanske passar det praktiska utlärandet bättre än det teoretiska inlärandet.

I bagaget har Anders endast det samhällsvetenskapliga programmet på gymnasiet och tror inte att en formell utbildning självklart öppnar alla dörrar.

Till tjänsten som tidningsredaktör har han jobbat sig upp.

– Jag tror att man kan lära sig på andra sätt än genom traditionell skola. Bosse Ringholm hade ju inte ens godkänt i matte i grundskolan, han måste ha lärt sig ministerjobbet genom att praktisera det. Hantverk lär man sig bäst genom att vara i rätt miljö.

I väntan på båtplats och Vivianne har Anders köpt en större lägenhet i samma hus som han nu bor.

Att det blir han själv som kommer att restaurera den är en självklarhet.

– Läser jag någon mer studiecirkel blir det nog en praktisk, som matlagning eller svetsning för att kunna göra mina egna möbler. Matlagningscirkeln måste jag ju gå för att kunna behålla tjejen jag kommer att träffa på svetsningsdito, haha!

Visste Du att ... det finns 2 578 kvinnor som har förnamnet Vivianne, varav 1 025 som tilltalsnamn.

Josephine Thuvander, 16 år, studerande

Kent, Millencolin och Cardigans startade alla sin karriär i en källarlokal hos något av de elva studieförbunden. I dag har samtliga slagit igenom.

För Josephine Thuvander, 16 år, ligger drömmen inte fullt lika nära, men den finns där, och tre gånger i veckan repar hon med sina två band Vera och Ebony i TBV:s lokaler i Karlskoga.

– Jag har alltid vetat att TBV haft Rockskola och när mina kompisar började spela hängde jag på.

I Ebony, som funnits i snart två år, både sjunger hon och spelar gitarr, i Vera är det bara instrumentalt som gäller för Josephines del.

– Vi är bara tjejer i båda banden och spelar mest covers. Vi håller på att skriva vår första egna låt just nu, men det går segt. Vi vet inte ens vad den ska handla om.

I Rockskolan jobbar man med studiecirkeln som pedagogiskt verktyg, där gruppen styr och ledaren bistår med kunskap. Deltagarna lär sig samspela från början och bilda en grupp innan de själva blivit säkra på sina instrument. Gemenskap är A och O och därför är också allas röst lika mycket värd. Rafael Martinez, ansvarig för Rockskolan i Karlskoga, menar att samvaron är minst lika viktigt som kunskapen deltagarna skaffar sig.

– Musik är inget hemligt, utan något som alla bör hålla på med. Här hamnar ungdomarna i grupp redan innan de valt instrument, säger han.

Runt 300 ungdomar mellan 13 och 30 år besöker varje vecka Rockskolan en eller flera gånger. Därför fick Josephine och hennes nystartade band Vera stå i kö för att få en reptid. Till vardags går Josephine första året på gymnasiets samhällsvetarprogram med mediainriktning. Resterande tid spenderar hon i replokalen.

– Jag kan inte säga att jag träffat så mycket nya människor genom Rockskolan, det blir mest att man umgås med sin egen grupp. Men visst finns det folk som skaffar sig kontakter här och jag spelar också mycket för att träffa de andra tjejerna i gruppen.

Vad har varit den bästa lärdomen?

– Det går inte riktigt att sätta fingret på det. Dels har vi ju lärt oss att spela, men sen har ju förmågan att samarbeta kommit automatiskt.

Det som i Karlskoga går under namnet Rockskolan, innehåller instrumentundervisning, ensemblespel, personlig utveckling. Nyttig kunskap på vägen till drömmen att bli etablerad artist.

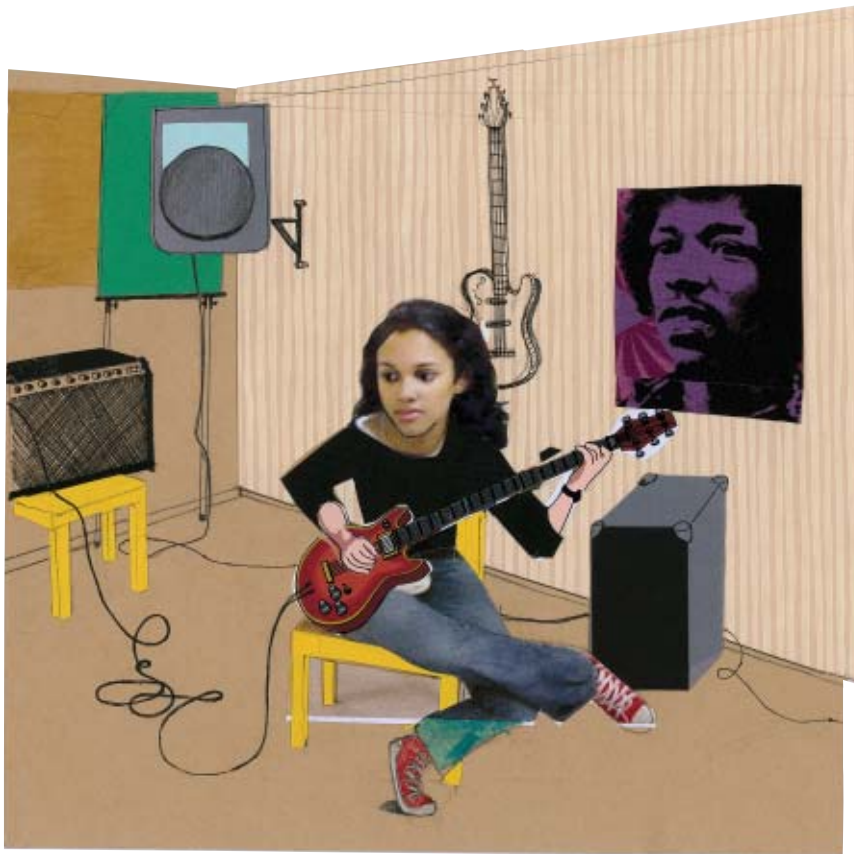
– För vissa band har det gått riktigt bra. Heartbeat som började här i Rockskolan spelade exempelvis på Hultsfredsfestivalen förra året, berättar Josephine.

Själv tycker hon inte att det spelar så stor roll om Vera eller Ebony slår igenom. Det viktiga är att lära sig spela tillsammans och ha kul.

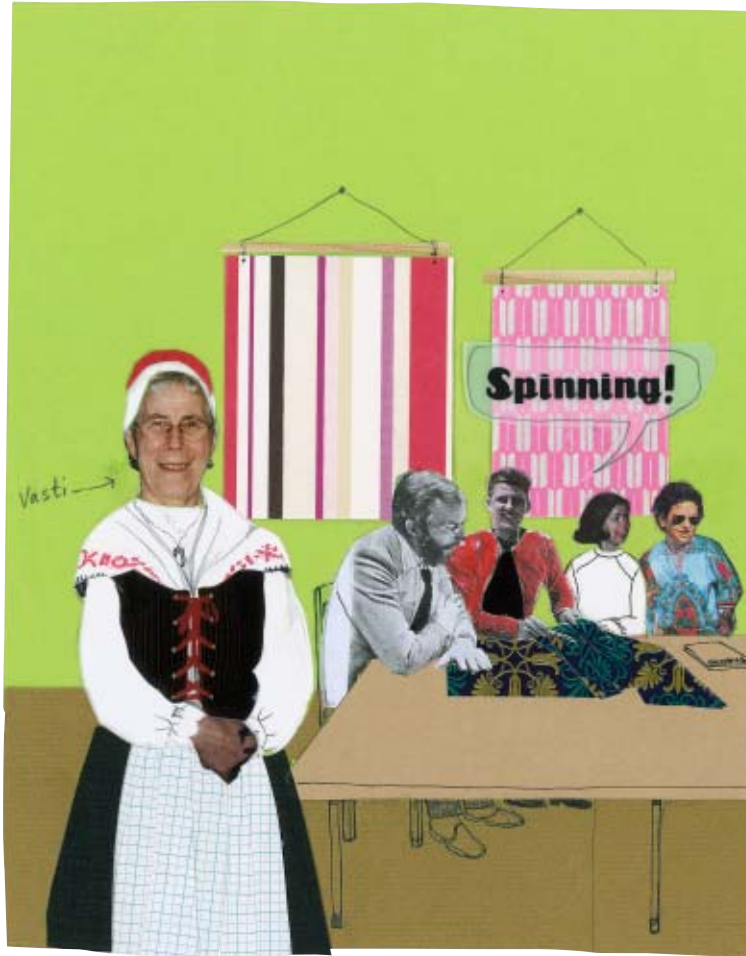
– Men det är klart, alla vill vi väl bli kända och rockstjärnor.

Visste Du att ... vikten på alla Elvis skivor som har sålts är ca 37 000 ton.

Vi håller på att skriva vår första egna låt just nu, men det går segt. Vi vet inte ens vad den ska handla om.

Jag vet inte om det finns någon by här i trakten där
jag inte hållit en studiecirkel.

Vasti Fungmark, 73 år, pensionär

– **En ska ha sköjigt** om en ska lära sig någø!

Vasti Fungmark, 73-årig pensionär i det lilla samhället Vena två och en halv mil utanför Hultsfred, är entusiastisk när hon berättar om de studiecirklar hon hållit i genom åren.

Hon gled in i folkbildningsrörelsen av en ren slump. Efter att ha spunnit lin på en utställning i Hultsfred 1976 fick hon frågan om hon inte kunde hålla en studiecirkel i hantverket. Självt hade Vasti lärt sig av sin mor. Hon ringde Studieförbundet Vuxenskolan i Oskarshamn och erbjöd sina tjänster för att sprida kunskapen.

– Kvinnan som svarade var mycket tveksam och sa att visst kunde de ta med spinning i programmet, men jag hørde att hon själv inte trodde på idén.

Två dagar efter att kurskatalogen kommit ut hade Vasti två studiecirklar fullbokade. Cirkelarna spred sig som en löpeld, och från hemmet i Vena utanför Hultsfred åkte hon ibland upp till åtta mil i vardera riktning, för att kunna hålla cirklar i Kisa och Blomstermåla.

– Jag vet inte om det finns någon by här i trakten där jag inte hållit en studiecirkel. Vissa dagar hade jag tre cirklar på raken, den första halv tio på förmiddagen och den sista sju på kvällen. Nu efteråt förstår jag inte hur jag orkade, vi hade ju ett lantbruk och fem barn också. Men jag har alltid tyckt att det är roligt och cirkelarna har givit mig många vänner för livet.

Under de 26 år som Vasti hållit i studiecirklar har hon hunnit med över 200 stycken. Bara i spinning har hon hållit ett trettiotal. Därutöver har hon startat cirklar i släktforskning, korgflätning, gamla bonader, folkdräktsömning och bygdebroderier.

– Jag har som motto att vi ska dela glädjen och det ska inte vara jobbigt att lära.

Men Vasti är rädd att kunskaper kring hantverk är på väg att försvinna med den äldre generationen.

– I dag har ingen tid att sitta och spinna längre. De unga jobbar, har familj och så finns ju tv:n. Hantverket är en kulturskatt som är på väg bort, det är beklagligt.

Självt har hon gjort vad hon kan för att sprida kunskapen vidare. Förutom cirkelarna har hennes yngste son och make lärt sig att såväl spinna som att väva.

– Jag tror att studieförbunden har spelat en väldigt stor roll för samhället. En kväll i veckan kan de flesta avsätta och många har lärt sig kolossalt mycket.

Vasti betonar också studiecirkelarnas sociala roll. En gång i veckan håller hon själv i en läsecirkel för pensionärer på servicehuset Klockargården. Den äldsta kvinnan är 94 år och har varit med sedan starten.

– Läsecirkeln har hållit många pensionärer uppe, de säger att så länge jag håller i cirkeln ska de försöka gå. Men åren går ju för en annan också. Det här kanske är sista studiecirkeln som jag håller i.

Men sedan tillägger hon:

– Fast jag är ju inte sämre än att jag kan ändra mig!

Visste Du att ... varje studiecirkel har Vasti avslutat med att skriva en dikt om de minnen som cirkeln gett. För stipendiet på 10 000 kronor som hon fick från SV för sina insatser gav hon ut dikterna i bokform, "Min kulturskatt".

Sara Karlsson, 26 år, projekthandläggare

Gaskamrar, förintelseläger, avhoppade nazister och en resa till Polen.

För deltagarna i Studieförbundet Studieförbundet cirkel "Alla är olika värda – en studiecirkel om förintelsen" bestod träffarna av allt annat än läroböcker och tentamina.

Sara Karlsson, 26 år från Örebro, valde att gå cirkeln främst för att lära sig mer av historien och med hjälp av kunskapen bidra till att den inte upprepas.

– Jag tycker det känns bra att lära mig mer för att kunna käfta emot, eftersom nazism och rasism tyvärr fortfarande finns i samhället. Rent generellt tror jag att många är ointresserade av historien, men för att kunna förhindra att det händer igen, måste vi dra lärdom av det som varit.

Sara kom i kontakt med cirkeln under ett informationsmöte som Röda korset höll i samarbete med Studieförbundet, och anmälde sig genast.

Under hösten 2001 bedrev deltagarna, ett trettiotal örebroare mellan 15–30 år, studier om antisemitismen i Europa från medeltiden och fram till modern tid. Syftet med cirkeln var att genom studier av förintelsen psykologiskt, politiskt och historiskt bredda kunskapen om främlingsfientlighet och antidemokratiska grupper.

– Vi delades in i grupper om 5–6 personer och fick själva välja ett område som gruppen ville fördjupa sig i. Min grupp valde allmänt om förintelsen. Vi läste bland annat boken "Om detta må ni berätta", skönlitteratur, tittade på filmer och diskuterade. Andra valde att titta på exempelvis propagandan under andra världskriget.

Gruppen har även fått besök av tre människor med nära anknytning till rasism och främlingsfientlighet. Under hösten föreläste Erika Glans, en ung adopterad tjej, om hur det är att leva med rasism och i januari besökte en avhoppad nazist från föreningen X-ist studiecirkeln för att tala om sina upplevelser.

Men mest givande tycker Sara att toleransresan till Tyskland och Polen var.

Under en vecka besökte deltagarna tre koncentrationsläger och träffade ett så kallat tidsvittne, en kvinna som levt i flera polska ghetton under kriget.

– Trots att vi var på plats är det svårt att förstå att det hänt, det tog ett tag innan alla intryck hann sjunka in. Det är så mycket hemskt som hänt i lägren. Fångvaktarna hittade hela tiden på djävulskap för att folk skulle må sämre. Bland annat hade man ståceller på mindre än en kvadratmeter, där det varken gick att sitta eller ligga. De var gjorda för en person, med endast ett litet lufthål i taket, men det var inte ovanligt att 3–4 personer låstes in i cellen. Många dog av syrebrist.

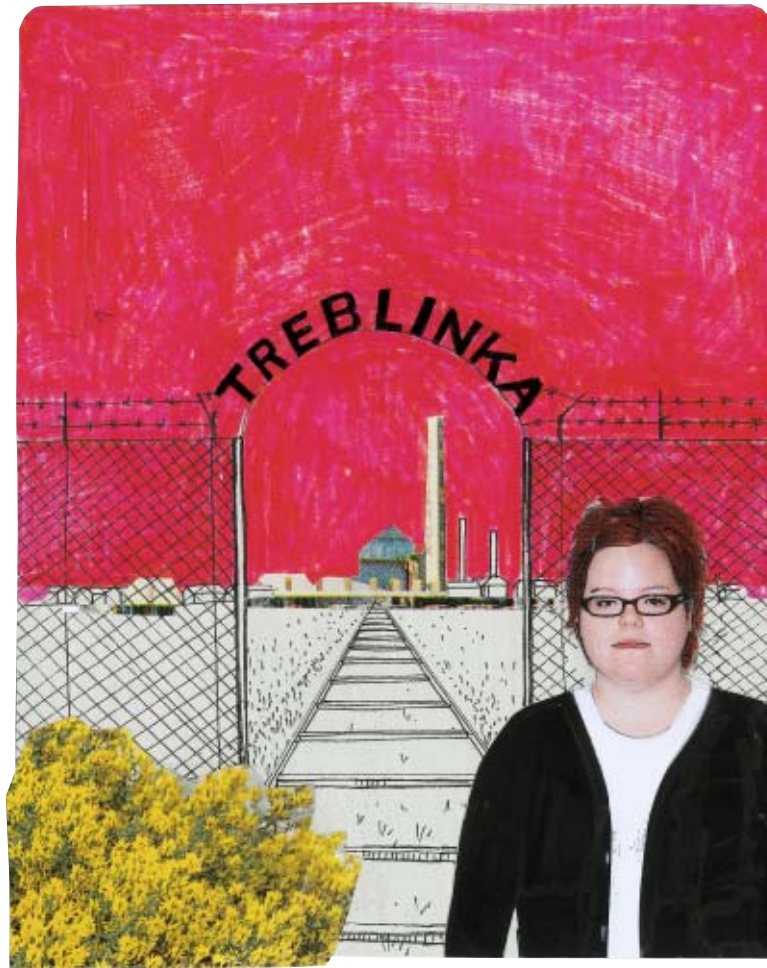
Värst tyckte många av cirkeldeltagarna att gaskamrarna och brännugnarna var och det var många känslor inblandade under veckan.

– Det var en väldigt stark resa. Det fanns så mycket att se. Samtidigt var det mycket skratt, när vi inte var i koncentrationslägren. Det var stor trygghet i studiegruppen och vi fick bra kontakt med varandra.

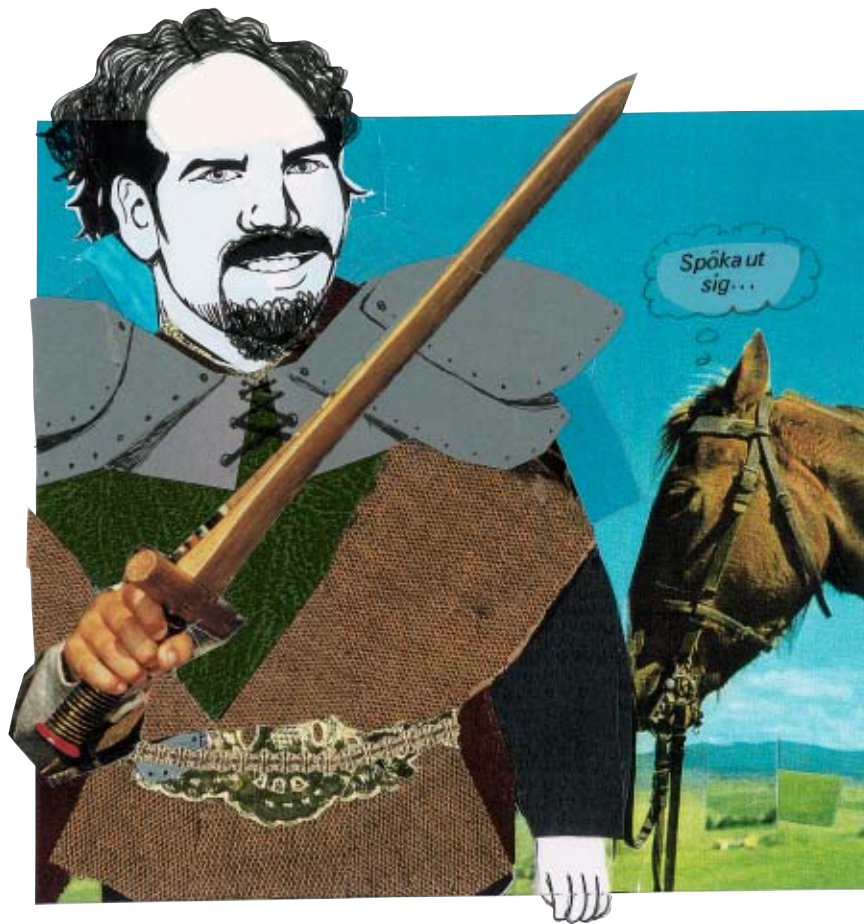
I januari i år höll Sara och en annan tjej från studiecirkeln ett föredrag på Demokratidagarna i Örebro om sina nyvunna kunskaper och om resan till Polen.

Visste Du att ... under Förintelsen mördades cirka 6 miljoner judar.

Det känns bra att lära mig mer för att kunna käfta emot, eftersom nazism och rasism tyvärr fortfarande finns i samhället.

*Det här har givit mig så mycket glädje, inspiration,
gemenskap och pirr i magen.*

Torbjörn Lundin, 38, hästinstruktör

Trondheim, sommaren 1999.

Ljudet är öronbedövande. Från läktarna hörs ljudet av 2 500 förväntansfulla åskådare som hurrar och skriker. Någonstans i bakgrunden hörs medeltida musik, men tonerna dränks nästan i den uppslupna stämningen.

Så kommer foljet in. I täten går självaste kungen, iklädd röd, tjock mantel och med ett dussin tjänare bakom sig. Runt dem skuttar två gycklare för att underhålla majestäten och folket som kommit för att se riddarna strida. Så kommer till slut väpnarna, följda av sex ståtliga riddare till häst. Jublet stiger och vet till slut inga gränser.

Det är tornerspel och Slagbjörn den Grymme är på besök i grannlandet för att visa upp sina riddarkunskaper. Tillsammans med de andra medlemmarna från studiecirkeln hemma i Järpen har han tränat hela vintern inför framträdandet.

– Vi har bara fått positiva reaktioner efter showerna. Tydligt gjorde vi bra ifrån oss där i Trondheim, för de vill att vi ska komma tillbaka till sommaren, säger Torbjörn Lundin, som han heter när han tar av sin riddarhjälm.

Sedan två år tillbaka sätter Torbjörn, 38 år, tillsammans med de andra från studiecirkeln ihop tornerspel som de sedan turnerar med runt om i landet. Showerna har blivit så efterfrågade att gruppen i sommar måste ta ett gotländskt riddarsällskap till hjälp för att hinna med.

Förutom kamperna mellan riddarna finns även en riddarby i anslutning till tornerspelen, där barnen kan skjuta pilbåge, få sin framtid spådd av en häxa eller lyssna till en slottsfru som berättar om riddartiden. Efter varje kamp utser segraren den vänaste mön ur publiken.

– Det här har givit mig så mycket glädje, inspiration, gemenskap och pirr i magen då vi ska uppträda och jag är nervös, samtidigt som jag upptäckt så många olika sidor hos mig själv.

Torbjörn kom i kontakt med Studieförbundet Vuxenskolan genom några kompisar som höll på med tornerspel. I dag har gruppen haft studiecirkelar i allt från klädesömnad och riddarhistoria till tillverkning av rustningar och hur man rider in en häst till riddarhäst.

– Vi är i princip ett gäng smågrabbar som leker. Trots att vi alla är runt 40 år.

I många fall deltar också fruar och flickvänner i showerna, men Torbjörn säger att han främst är med för att kunna göra något tillsammans med hästen.

Till vardags jobbar han nämligen som hästränare och instruktör inom västernridning.

– Vi försöker lägga in lite ridderlighet när vi pratar med barnen under tornerspelen, som att de ska sköta sig i skolan och inte röka. Vi har ju trots allt blivit förebilder.

Torbjörn menar att studiecirkeln är ett utmärkt redskap för folk som vill odla ett intresse.

– Är man intresserad av drejning går man ju inte och köper en drejskiva och flera kilo lera, för att en månad senare upptäcka att det inte var så kul. Genom studiecirkelarna kan man i stället prova sig fram – och så träffar man ju folk samtidigt, en del till och med en livspartner.

Visste Du att ... en tornerbana ska vara 20x80 meter. Det behövs ett par hästhagar i närheten och el ska vara framdragen till banan. Märkligt att det fanns el på medeltiden!

Bengt Göransson, 69 år, frivilligarbetare

– **Cirkelledarens främsta uppgift** är att sträva efter att skapa en gemenskap.

Det säger Bengt Göransson, 69-årig pensionär och frivilligarbetare på ABF i Stockholm.

– Den klassiska studiecirkeln, som den var då Oscar Olsson startade den 1902, utgår från den produktiva gemenskapen. Studiecirkelns grundidé är kamratgruppen som väljer ett ämne de vill fördjupa sig i.

Bengt Göransson är uppvuxen i nykterhets- och arbetarrörelsen och har jobbat med folkbildning i hela sitt liv. 1982–1991 satt han i regeringen som kultur- och skolminister och sin första studiecirkel gick han som 14-åring.

– Studiecirkeln har en oerhörd betydelse för demokratin: Utan kunskap kan folket inte påverka. Genom cirkeln kan människor med sviktande självtillit läsa vidare utan att behöva genomgå den ordinarie skolans inträdesprov. Här saknas betygsskolans förbannelse – prestationskrav.

Själv har han gått ett antal studiecirklar, bland annat inom litteratur och politik och ordnar i dag flera cirklar själv eller agerar föredragshållare.

När socialdemokraterna förlorade valet 1991 valde han att ta ut statsrådspension och i stället ägna sig åt frivilligarbete. Förutom tiden han lägger ner på ABF är han också engagerad i nykterhetsrörelsen.

– Det här är mitt pensionärsliv. Jag sitter inte längre i ett politiskt beslutsorgan utan arbetar bara praktiskt och gör det jag kan. Skulle jag en dag inte längre kunna komma, är det inte hela världen. Vi är för dåliga på att ta tillvara våra pensionärs kompetens i Sverige, t.ex. inom folkrörelserna.

Genom åren har de så kallade rockskolorna i studieförbundens regi fått utstå mycket kritik. Många har ansett att detta inte är studiecirkelsverksamhet, men Bengt Göransson håller inte med.

– Rockskolor är så nära studiecirkeln grundidé man kan komma, där talar vi verkligen om kamratgruppen som valt sitt ämne. Det finns en bristande respekt för den produktiva gemenskapen i dag, inte minst i skolan. Där premieras individen före klassen. Därför har studieförbunden fått en roll att återupprätta den produktiva gemenskapen.

Det är också inom kollektivet som individen blir synlig, menar Bengt Göransson.

– Inom elitskolor finns en enorm konkurrens som slätar ut individen. Ta utförsåkare exempelvis. De äter samma mat, ser likadana ut och presterar lika. Bara genom elektronisk mätning och hundradelar kan vi skilja dem åt. I fotboll, som är en gemenskap, är alla olika och i gruppen kan också individen göra sig hörd.

Bengt Göransson menar att studieförbundens roll på senare år har förändrats, från att ha vänt sig främst till sina medlemmar, till att agera på en mer offentlig arena. För många spelar det inte längre någon roll om cirkeln i engelska hålls av nykterhetsrörelsen, ABF eller ett kyrkligt studieförbund.

– Jag tror inte att studieförbundens grundläggande värderingar därmed urvattnats. Medvetenheten har snarare ökat i och med att rekryteringsbasen inte längre är lika självklar.

Visste Du att ... Bengt Göransson var ordförande i demokratiutredningen som 1998 fick i uppgift att studera det låga valdeltagandet och föreslå åtgärder för att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i det demokratiska systemet. Läs den!

*Studiecirkeln har en oerhörd betydelse för demokratin:
Utan kunskap kan folket inte påverka.*

*Här är en 14-åring precis lika mycket värd som en 70-åring.
Vi gör något tillsammans och vi når ett jätkebra resultat.*

Marianne Öhman, 43 år, sjukskriven

– **Teatern är en revansch för mitt eget liv.** Nu har jag äntligen tagit mig tillbaka till livet, säger Marianne Öhman, 43 år från Kalix i Norrbotten.

Marianne jobbade inom kommunen med rehabilitering av synskadade när hon för två år sedan gick in i väggen.

– Plötsligt fick jag panikångest och kunde knappt gå in i en affär.

Sedan dess har hon varit sjukskriven för utbrändhet, men med teaterns hjälp har hon kommit tillbaka till vardagen. Och teatern, den hölls i studiecirkelform i ABF:s regi.

– Min första roll var som häxa, när jag precis blivit sjukskriven. Regissören Kjell Morin ringde och sa "Vi har ingen som kan spela häxa och då kom vi att tänka på dig!".

Marianne hade kommit i kontakt med ABF och teaterföreningen BRÖT genom sin dotter, och nu sydde hon kläder till föreställningarna. Hon var med vid nästan varenda repetition och var imponerad över vilka underverk regissören gjorde med deltagarna.

– Han fick dem att göra saker de ville men inte vågade – och mer därtill. Jag hade aldrig sett ett sådant ledarskap tidigare.

Efter rollen som häxa har Marianne gjort otaliga roller i teaterföreningens många uppsättningar.

Till årets internationella kvinnodag har hon tillsammans med sju andra kvinnor satt upp en egen föreställning.

– I början undrade jag vad jag hade gett mig in på, men nu känns det helt otroligt. Jag har gått från att knappt kunna gå in i en affär till att stå på scen och sjunga solo!

I somras satte BRÖT upp en föreställning baserad på låtar från Ronny Erikssons Norrbottenband Euskefeurat. Marianne hade en av huvudrollerna.

– Jag var ett av fyra hemvändande syskon, en rosasminkad kvinna som kom hem från USA. Jag hatade den rollen i början och hade jättesvärt att hitta henne, men till slut insåg jag att vi hade en hel del gemensamt.

När det är som mest hektiskt inför en premiär tillbringar medlemmarna i föreningen alla dagar i veckan tillsammans. Till slut är de så trötta på varandra att de vill spy.

– Men när man står där och får applåder och känner att man gjort ett bra jobb känns det härligt.

Att teaterföreningen hela tiden haft ett studieförbund i ryggen tycker hon är skönt.

– Det är bra att det finns något organiserat bakom, så att människor i olika åldrar och situationer verkligen möts. Teatern bygger verkligen broar och motverkar segregation mellan olika generationer. Alla har vuxit enormt genom produktionerna. Bara den förändring jag såg med min dotter är enorm. Hon har förändrats otroligt genom att ta ansvar och uppskattas för det.

Marianne menar att teatern måste vara den billigaste rehabilitering samhället kunde ge henne efter sjukskrivningen.

– Jag hade blivit tokig av att bara gå hemma, jag hade inte klarat mig utan teatern.

Visste Du att ... år 1487 gavs en handbok ut i konsten att avslöja och bestraffa häxor. Under 1600-talet ägde de flesta häxprocesserna, där kvinnor brändes på bål, rum. Den sista avrättningen för trolldom skedde 1704.

Lennart Olofsson, 62 år, slöjdlärare

Varje år klär tusentals svenskar, unga som gamla, ut sig till munkar, nunnor, gycklare, väpnare, riddare, köpmän, tiggare eller glädjeflickor och förflyttar sig flera hundra år tillbaka i tiden.

Det handlar om Gotlands medeltidsvecka, ett turistarrangemang som från första början föddes i före detta SKS, i dag Sensus, lokaler i Visby.

Nu sysselsätter medeltidsveckan 5 personer på heltid som förbereder, samordnar och genomför festligheterna.

Och den fortsätter också där den en gång startade, i studiecirkelarna.

Lennart Olofsson, 62 år, har sedan 1988 lett ett antal olika kurser med inriktning på just medeltiden. Till vardags är han slöjdlärare och gammal bågskytte, kunskaper som kommer väl till hands i den studiecirkel i lädersömnad som han i år håller i.

– Vi har haft cirklar om allt från mat, dans och sjukdomar till kläder och skosömnad. Allt började egentligen med att min granne hade ett medeltida bröllop där gästerna skulle klä sig efter tidsåldern. Fyra år senare tog jag upp mina gamla bågkunskaper och startade en studiecirkel för att tillverka medeltida pilbågar.

Lennart Olofsson vittnar om att efterfrågan på den här typen av studiecirklar varit stor genom åren, och det är både unga och gamla som vill lära sig mer. Den yngsta deltagaren i läderslöjds-cirkeln är 14 år.

Det är inte bara inom Sensus som studiecirklar om medeltiden lever vidare. Flera studieförbund har sett efterfrågan på ön och startat kurser liknande de Lennart hållit i genom åren.

– Jag har inte missat en enda medeltidsvecka. När barnen var mindre följde de med under tornerspele men nu är de utflugna. För många betyder medeltidsveckan en oerhört stor gemenskap som väckt mångas intresse.

Redan under tidiga våren börjar Lennart Olofsson förbereda sig inför medeltidsveckan. Från mars till juni tillverkar deltagarna i studiecirkeln pilbågar, kouger, väskor, bälten och pilar en eller två gånger i veckan i Solbergaskolans lokaler i Visby.

– Jag har lärt känna oerhört mycket folk genom cirklarna och medeltidsveckan. Många från fastlandet ringer och vill ha hjälp med att bygga bågar och jag har tagit hjälp av en gammal bekant som är bågtillverkare.

För några år sedan startade han tillsammans med andra entusiaster "Gutars bågskytte". Förutom att besöka andra nordiska medeltidsveckor och muséer med anknytning till medeltiden, deltar de varje år i medeltidsveckans höjdpunkt – tornerspele. Där tävlar bågskyttarna inför en publik på 3 000 personer, med jonglörer och gycklare som krydda åt festligheterna.

Men trots år av kunskapsinhämtning och praktisk erfarenhet känner han sig inte mätt på sitt stora intresse.

– Jag skulle vilja lära mig mer historia. Medeltiden är väldigt lång och festligheterna i Visby är bara inriktade på 1300-talet. Jag har kontakt med Gotlands fornsal som ska ge oss i "Gutars bågskytte" en guidad rundtur.

Visste Du att ... om du kokar 1 dl grötris med 1 l mjölk i 40 min, låter svalna, blandar i 75 g skållad, hackad sötmandel, 4 malda bittermandlar, 1–2 pkt saffran, 1 1/2 msk socker, 3 msk mjöl, 1/2 tsk salt och 6 ägg så får du saffranspannkaka. Grädda i 200° i 30 min. Ät med salmbärssylt och vispgräde.

Allt började med att min granne hade ett medeltida bröllop där gästerna skulle klä sig efter tidsåldern.

*Kan man inte språket hamnar man utanför och mår jättedåligt.
Mitt mål är att deltagarna ska stå på egna ben.*

Manahil Yakoob, 44 år, lärare

– **Jag älskar det svenska språket.** Jag lärde mig det genom att läsa böcker och titta på tv.

Manahil Yakoob, 44 år, brinner för sina studiecirklar i svenska för invandrare. Hon kom själv till Sverige från Irak 1982 och har därefter gått lärarhögskolan och hållit ett antal studiecirklar.

Men det är inga språkcirklar i traditionell bemärkelse.

Förutom att läsa böcker och diskutera dem, hjälper Manahil deltagarna att komma ut i det svenska samhället. Det kan handla om så enkla saker som att gå till Posten, fylla i myndighetsblanketter, hitta en bostad eller lära sig hur man söker jobb.

Redan 1984 började Manahil hålla studiecirklar i ABF:s regi. Senare övergick hon till Sensus, där hon även hållit i cirklar i matlagning, arabiska och engelska. Hon har även hållit ett flertal studiecirklar i SV:s regi.

– Varje termin är det en ny cirkel. Jag har ganska många deltagare, eftersom jag har flera cirklar samtidigt.

De flesta studiecirkelarna hålls i olika lokaler runt om i Fittja söder om Stockholm där Manahil bor, medan andra äger rum vid hennes eget köksbord. I pauserna dricker deltagarna alltid kaffe och pratar om allt möjligt, eller får hjälp där det behövs.

– Jag gör något för hela samhället. Många deltagare som jag haft tidigare står i dag på egna ben och arbetar eller pluggar på högskola eller universitet. Så det är inte bortkastad tid jag lagt ner på studiecirkelarna.

Hon menar att många invandrare kan för dålig svenska och därför har svårt att komma ut i samhället.

– Ett fungerande samhälle behöver kunniga människor. Kan man inte språket hamnar man utanför och mår jättedåligt. Mitt mål är att deltagarna ska stå på egna ben.

På senare år har Manahil även börjat engagera familjen. Båda hennes döttrar och maken håller i dag cirklar för invandrare.

– Att ge sin tid till andra gör verkligen att de blommar upp. När det här landet tagit så väl hand om oss, vill jag visa att vi också ger något tillbaka. Dessutom är det jätteroligt, jag träffar så många roliga människor och lär dem allt jag kan: hur man blir en god medborgare, hur föräldrar kan hjälpa sina barn i skolan, hur samhället fungerar och hur man fostrar barn.

– Genom studiecirkeln ger jag deltagarna självförtroende att ta sig fram i samhället. Jag lär dem hur de själva söker rätt på kunskap och hur de kan utnyttja sin fritid. Man lär sig jättemycket bara av att gå till biblioteket och ansöka om ett lånekort.

Till vardags jobbar Manahil som lärare i modersmål och samhällskunskap vid Fittjaskolan och Borgskolan i Fittja. Hon menar att även i yrkeslivet är utveckling något nödvändigt.

– Man måste hela tiden fråga sig hur saker fungerar för att bygga på sina kunskaper. Jag tror att studiecirkeln betyder jättemycket för samhället. Bara att sitta runt ett bord 6–7 stycken ger erfarenhet, man lär hela tiden av varandra. Deltagarna blir som ambassadörer som sedan kan föra kunskapen vidare.

Visste Du att ... ca 26 procent av de utrikes födda i åldrarna 25–64 år har en högskoleutbildning, jämfört med 29 procent av de infödda svenskarna.

Det började med idealen.

När Oscar Olsson startade den första studiecirkeln ville han väcka de resurser som slumrar i varje människa. Självbildningsidealets grundläggande idé är att varje individ måste vara aktiv och tillsammans med andra själv skaffa sig kunskap.

Hundra år senare är vårt samhälle oändligt mycket mer komplicerat. Tiden rusar. Mängder av information drabbar samman och kräver sin tolkning. Studiecirkeln är mer aktuell än någonsin. Den ger tid för deltagarna att reflektera, diskutera, påverka och förverkliga sina egna ideal.

De hundra år som gått har också gett oss nya möjligheter. Studiecirkelns form kan förändras och anpassas med den nya tekniken. Nya deltagare kan vara med. Vi har långt ifrån utforskat alla möjligheter. Kanske kan en idé Du går och bär på bli framtidens norm.

Vi ser med spänning fram emot de nästa hundra åren.

